

The Defacto Gazette

МЭДЭЭЛНЭ

| ЗОРИГЖУУЛНА

| МЭДЭЛЖҮҮЛНЭ

Пүрэв, 2019.10.03, №1 (117)

УЛС ТӨР, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ, БИЕ ДААСАН,
УЛС ТӨРИЙН НАМААС ХАРААТ БУС, ДОЛОО ХОНОГ ТУТМЫН ГЛОБАЛ СОНИН

www.jargaldefacto.com

WEEKLY



ДеФакто **НИЙТЛЭЛ**

№499

Д.Жаргалсайхан

Эдийн засагч, нийтлэлч

СААРАЛ ТӨР



НИЙТЛЭЛ

Г.Нарантуяа

Олон улсын эрх зүйч (PhD),
Австралийн Үндэсний Их
Сургуулийн зочин судлаач

ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАСАГЛАЛЫГ

Эсэргүүцэхийн учир

— ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ —

III НҮҮРТ

ДеФакто **ТОЙМ**

➤ АЛДАГДАЛГҮЙ ТӨСӨВ
БАТЛАХ ЮУ БОЛОВ?

➤ САЙЖРУУЛСАН ТҮЛШ БА
АГААРЫН БОХИРДОЛ

VII НҮҮРТ



Монгол улс Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх олон улсын байгууллага ФАТФ (FATF) -ын “эрчимтэй хяналтанд” 2017 оноос орчихоод байгаа билээ.

Тэгвэл саяхан 9-р сарын 9-10-нд Бангкокд болсон ФАТФ-ийн Ази, Номхон далайн бүсийн байгууллага (APG)-ын хуралд манай төр засгийн төлөөлөл өнгөрсөн хугацаанд хийсэн ажлаа танилцуулж, урьдчилсан дүнгээ тавиулжээ. Монгол улс ФАТФ-ийн 20 зөвлөмжөөс 15-ыг нь хэрэгжүүлж, үр дүнгийн үнэлгээний 11 үзүүлэлтээс 4-ийг нь биелүүлээгүй учир “дунд” авчээ. Монголбанк, Санхүүгийн Зохицуулах Хороо, Сангийн яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, тагнуул, цагдаа зэрэг монголын төрийн гол гол байгууллагуудын төлөөлөл өнгөрсөн оных шигээ бөөнөөрөө Тайландад очиж “дунд” тавиулсан тэр дөрвөн зүйл юу болох, яагаад монголчууд энэ асуудлуудыг шийдэж чадахгүй байгааг иргэд мэдэх эрхтэй.

ҮР ДҮНГИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ БИЕЛЭГДЭЭГҮЙ 4 ЗҮЙЛ

Санхүүгийн систем, нийт эдийн засгийг мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэх гэмт хэргээс хамгаалахын тулд санхүүгийн салбараа зохистой ажиллуулж, улс орныхоо аюулгүй байдал, хамгаалалтыг хангасан байх тухай ФАТФ-ийн зөвлөмжүүдийг биелүүлж, нэн даруй гарсан байх 11 үр дүнгийн биелэгдээгүй тэр 4 зүйл нь гэвэл: ►►

1

Нэгдүгээрт: “Хяналтын байгууллагууд санхүүгийн институтүүдийг зохих ёсоор нь шалгах, хяналт тавих, зохицуулдаг байх.” гэсэн 3 дахь заалтыг Монгол улс хангаагүй хэвээрээ байна. Монголд банк бус санхүүгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны хяналт шалгалт нэр төдий, маш сул байгаа нь мөнгө угаах боломжийг олгож байна гэж дүгнэжээ.

2

Хоёрдугаарт: “Санхүүгийн байгууллагууд сэжигтэй гүйлгээ илэрвэл мэдээлэх...” гэсэн 4 дэх заалтыг хангаагүй хэвээрээ байна. Монголын төр үнэт чулуу, үнэт металл олборлож, борлуулж, хил давуулж байгааг хянаж чадахгүй байна. Татвар нь нэмэгдэхээр тонн тонноороо алга болдог алт үүнийг гэрчилнэ. Хянаж чадахаа байсан нинжагийн алтны олборлолт, алтыг нинжагаас газар дээр нь худалдан аваад байгаа “тусгай хамгаалалттай” нууц эздийг энд хэлж байна. Мөн тонн тонноор нь хил нууцаар давуулж байгаа чулууны наймаачид энд орно.

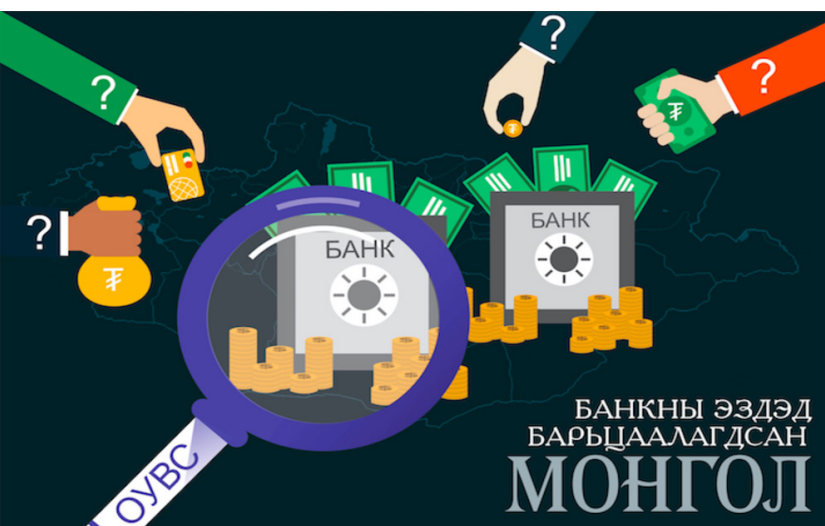
3

Гуравдугаарт: “Мөнгө угаахтай холбоотой хэрэг, үйлдлүүдийг мөрдөн шалгаж, гэмт хэрэгтнүүдэд үр дүнтэй, хийсэн хэрэгт нь дүйцэхүйц, давтан үйлдэхгүй болгохуйц шийтгэл ноогдуулах” гэсэн 7 дахь заалтыг монголын төр хэрэгжүүлж чадахгүй байна. Энд монголын төр засаг авлигатай тэмцсэн дүр эсгэж, хааяа хааяа төр засгийн өндөр албан тушаалтан, том банк, компанийн захирлуудыг баривчилдаг ч, эдүгээ ямар ч хэрэг, хэн нь ч шүүхээр дуустлаа ороогүй, ямар нэг шалтгаанаар суллагдсан, ял шийтгэл аваагүйг иргэд харсаар сууна. Энд хоёр ч Ерөнхий сайд, Сангийн сайд агснуудыг, Эрдэнэс Монгол компанийн захирал, Худалдаа Хөгжлийн банкны эзэн гэх мэт олон цуутай хүмүүсийг баривчлаад сулладаг, төдөлгүй чимээгүй болчихдог тухай ярьж байна.

4

Дөрөвдүгээрт: “Нийтээр устгах зэвсгийг түгээхтэй холбогдсон хувь хүмүүс, хуулийн этгээд нь хөрөнгө мөнгө босгох, шилжүүлэх, хэрэглэхээс сэргийлэх...” гэсэн 11 дэх заалтыг Монгол улс зөрчсөөр байна. Цөмийн зэвсгийн туршилтаараа дэлхий нийтийг айлгаж, иргэдээ өлөн ээлмүүн амьдруулж байгаа Хойд Солонгос улсад тавьсан олон улсын эдийн засгийн хоригийг манайх биелүүлэхгүй байна. Сүүлийн үед тоо нь буурч байгаа ч Хойд Солонгосын 300 орчим иргэд монголд ажиллаж, цалин хөлсөө элчин сайдын яамдаа тушаадаг.

Монголын төр засгийн үнэн нүүр царайг илчилсэн бодит үнэлгээг олон улсын байгууллагаас ийнхүү өгчээ. Саарал ордонд байрлах “саарал” төр маань улс орноо “саарал жагсаалтад” оруулж, ард иргэдийнхээ амьдралыг “саарал болгох” үйлдлээ хэзээ зогсоох юм бэ?



Саарал жагсаалтад ормогц төгрөгийн ханш шууд унаж, горьг нь дахиад л иргэд, жирийн бизнес эрхлэгчид амсах юмаа.

Бүс нутагтаа “дунд” дүн авсан монголын төлөөлөгчид 10-р сарын 12-нд Парист очиж ФАТФ-ийн жилийн хурлаас “саарал жагсаалтад” орох эсэхээ сонсоно.

2019.10.02



НИЙТЛЭЛ

Г.НАРАНТУЯА

Олон улсын эрх зүйч (PhD), Австралийн
Үндэсний Их Сургуулийн зочин судлаач

ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАСАГЛАЛЫГ

Эсэргүүцэхийн учир

— ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ —

Нэгдүгээр хэсгийг өмнөх дугаараас уншина уу

Нийтлэлийн эхний хэсэг Үндсэн хуульт байгууламж вакумд оршдоггүй, улс төрийн соёл, нийгмийн сэтгэлгээгээр амилдаг гэдгийг сануулаад, эрх мэдэлд хяналт тавих, эрх мэдэлтэн нь хянуулах дадал бидэнд харьцангуй хэврэг болохыг өгүүлсэн. Товчхондоо, уншигч таныг дотогшоо эргэцүүлэхийг санал болгосон. Энэ хэсэг харин гадагшаа харах юм.

Хэзээнээсээ ямар ч хүчирхэг улс орон туйлын дангаар, хэнээс ч хамааралгүй оршиж байсангүй. Түүхийн туршид хэвлэх үйлдвэр, уурын тэрэг, интернет зэрэг технологиос эхлээд шашин, үзэл санааны урсгалууд, улс төрийн үзэгдлүүд газрын зураг дээрх хил хязгаарыг даанч нэг тоолгүй улс хооронд зорчиж, нийгмийн мөн чанарыг өөрчилсөөр ирсэн. Эд баялгийг хэт төвлөрүүлсэн цөөн хөрөнгөтний эсрэг ядуу тарчиг ажилчин анги Европын зүрхэнд тэмцэл өрнүүлсэн нь тусгаар тогтнолын тэмүүлэлтэй сүлэлдэн талын Монголд социалист улсыг төрүүлж байв. Намын дарангуйлал, үзэл бодлын цензур, үр ашиг багатай эдийн засгийг шүүмжилж, зүүн Европт сэвэлзсэн “салхи” мөн л үндэсний ашиг сонирхолтой нэгдэж, улаан Монголыг цэнхэр болгосон. Дэлхийн улс төрийн цаг агаар дахин өөрчлөгдөж байна,

гэхдээ энэ удаа бидэнд ашиггүй байдлаар.

**ДАРАНГУЙЛАЛ ГЭЖ НЭГ ХҮНИЙ
ГАРТ ТӨВЛӨРСӨН ХЯНАЛТГҮЙ
ЭРХ МЭДЭЛ, ОЛОН УРГАЛЬЧ
ҮЗЭЛ ХУМИГДСАН БАЙДЛЫГ
ХЭЛЖ БАЙНА**

Готенбургийн их сургуулийн Анна Лурман, Стаффан Линдберг нарын энэ онд нийтэлсэн шинжилгээний өгүүлэл судлаачдын анхаарлыг татаж байна¹. Тэд 1900-2017 онд дэлхийн 109 улсад өрнөсөн хаалттай нийгэм, дарангуй засгийг бий болгох 217 удаагийн оролдлогод шинжилж, дарангуйллын гурав дахь давалгаа бодитоор бий болсныг харуулжээ. Дарангуйлал гэж нэг хүний гарт төвлөрсөн хяналтгүй эрх мэдэл, олон ургальч үзэл хумигдсан байдлыг хэлж байна. Тэдний судалгаагаар дарангуйллын эхний давалгаа 1926-1942 онд, хоёр дахь давалгаа 1961-1977 онд явагдсан бол гурав дахь давалгаа 1990-ээд оны эхэн үеэс Орос, Армен, Беларусаар эхлэж, одоо эрчээ авч байгаа аж. Ухаандаа Стэнфордын Фукуяама профессор хүн төрөлхтөн чөлөөт ардчилсан дэглэмийг сонгож, түүх төгссөнийг зарлаж дуусаагүй

байхад өөр нэг хоржоонтой тоглоомыг түүх эхлүүлж байсан гэсэн үг².

Ардчиллаас илт ухарсан Венесуэл, Итали, Турк, Унгар, Польш, Филиппин төдийгүй Энэтхэг, Япон, АНУ-д одоо өрнөж буй мөн чанар, үр дагаврыг дүгнэхэд эртдэх үйл явцууд судлаачдын анхаарлын гадна мэдээж байгаагүй. Харин эдгээр үзэгдлүүд тухайн улсын дотоодын, харьцангуй дангаар шинжтэй юу, эсвэл харилцан хамааралтай юу гэдэг нь маргаан дагуулж байсан юм. Дарангуйллын гурав дахь давалгаа бодитой болохыг олон эх сурвалж дуу нэгтэй хэлэх боллоо. Энэ үзэгдэл нэг бүс нутгийн улс орнуудад төсөөтэй хэлбэрээр өрнөж³ байгаа болон авторитар удирдагчид хэрхэн бие биеэсээ суралцдагийг зурагласан өгүүллүүд ч хэвлэгдэж байна⁴.

Лурман, Линдберг нарын судалгааны өөр нэг чухал үр дүн нь давалгааны мөн чанартай холбоотой юм. Дарангуйллын нэг, хоёр дахь давалгаанд төрийн эрхийг зэвсгийн хүчээр булаах тохиолдол олон байв. Өнгөрсөн зуунд Аргентин, Бразил, Доминикан, Гана, Грек, Гуатемала, Нигер, Пакистан, Перу, Тайланд, Турк, Уругвайд цэргийн болон төрийн эргэлт хийж, илт хууль бус аргаар ардчиллыг “нүд

аниулж” байсан. Харин энэ удаад ардчилсан сонгуулиар төрийн эрхийг олж авсан удирдагчид хууль зүйн аргаар эрх мэдлээ дархлах үйл явц зонхилж байна. Гурав дахь давалгаанд хамааруулж тэдний шинжилсэн дарангуйлал тогтоох 75 оролдлогын 70 орчим хувь нь ардчилсан институциудыг аажмаар мэргэ, сулруулах замаар өрнөж байгаа аж. Энэ дүгнэлт нь өмнөх жилүүдэд хийгдсэн олон судалгааны таамаглалууд, түүний дотор Харвардын профессорууд Стивен Левицки, Данейл Зиблатт нарын ихэд алдаршиж буй номын ажиглалтыг статистикийн аргаар баталгаажуулжээ⁵.

Төрийн эрхийг хүчээр булаах нь эрсдэл өндөр, олон нийтийн эсэргүүцэл, гадаад улс орнууд, олон улсын байгууллагуудын шахалтаар бүтэлгүйтэх нь олонтаа. Тухайлбал, 2016 онд сонгуулийн үр дүнг хүлээн зөвшөөрөөгүй Гамбийн ерөнхийлөгч Yahya Jammeh-ийн үйлдэл хөрш орнуудын дургүйцлийг төрүүлж, түүнийг эх орноо орхин явахад хүргэсэн. Сонгуулийн илт булхай нийтийг хамарсан үймээн самуун, өнгөт хувьсгалуудыг өдөөж байв. Харин сонгогдсон удирдагчид хяналтын институциуд (шүүх, бусад хараат бус байгууллагууд)-ыг ганхуулах, хэвлэл мэдээллийг хянах, иргэний нийгэм, улс төрийн намууд, сөрөг хүчнийг хязгаарлах зэргээр илт биш, хуулиар халхавчилж эрх мэдлээ зузаатгах нь удаан боловч эрсдэл багатай.

Ихэнхдээ цаг улирал бодитоор хэзээ солигдсоныг бид анзаардаггүй. Ганц нэг хүйтэн өдөр, намрын нар, бороотой саарал тэнгэр, дахиад нар, цас. Намар үнэндээ хэзээ дууссаныг, өвөл хэзээ эхэлснийг хэлэх үргэлж амархан байдаггүй. Яг үүн шиг ардчилал хэзээ алга болсныг ийм тохиолдолд хэлэхэд хэцүү. Учир нь хулгайлагдсан ардчиллын үед

шүүх, парламент оршиж, сонгууль явагдаж байвч мөн чанартаа эрх мэдэлд хяналт байхгүй болж, сөрөг хүчний амьгүй намууд моргид хэвтэж байдаг.

Европ, Латин Америкийн улс орнуудад ардчиллыг хумих үйл явцыг 15 жил судалсан Левицки, Зиблатт нар дарангуйлал тогтоох үйл явц хэрхэн явагдаж буйг ийнхүү тайлбарлажээ⁶. Эрх мэдлээ дархлахаар шийдсэн удирдагч, мэгдэж хоцорсон ардчилсан институциудын хоорондын улс төрөөс үүссэн урьдчилж таамаглахын аргагүй үйл явцуудын үр дүнд ардчилал хумигдаж байгаа аж. Энэ үйл явц ихэнхдээ үгээр эхэлдэг. Венесуэлийн Уго Чавес өрсөлдөгчдөө “арчаагүй олигархууд”, шүүмжлэгчдээ “дайснууд”, “урвагчид” хэмээн цоллож байв. Перугийн Алберто Фужимори өрсөлдөгчдөө хар тамхины наймаачид, терроризмтой холбож, Италийн Силвиа Берлускони өөрийнх нь эсрэг шийдвэр гаргасан шүүгчдийг коммунизмтай хамаатуулж, Туркын Режеп Тайип Эрдоган сэтгүүлчдийг терроризмийг дэмжигчид хэмээн буруутгаж байжээ. Энэ мэт үгс хэдийгээр бодит үр дагаваргүй, хоосон сонсогдовч нийгмийг талцуулж, үл итгэсэн, үзэн ядсан, тайван бус уур амьсгалыг бий болгодог.

**ДЭЛХИЙН УЛС ТӨРИЙН
БАРОМЕТР ТӨВЛӨРСӨН ЭРХ
МЭДЭЛ ХАДУУРАХ ЭРСДЭЛ ИХ
БАЙГААГ ХАРУУЛЖ БАЙНА.**

Дараагийн нийтлэг дайралт шүүх, хуулийн байгууллага, тагнуул, татвар зэрэг хараат бус хяналтын механизмууд руу чиглэдэг. 2010 оноос хойш Унгарын ерөнхий сайд Виктор Обран прокурор, аудит, омбудсмен, статистикийн байгууллага, Үндсэн хуулийн

шүүхийг өөрийн хүмүүсээр бүрдүүлсэн. 2015 онд Хууль ба шударга ёсны нам Польшийн төрийн эрхинд дахин гармагцаа Үндсэн хуулийн трибуналийг өөрийн болгов. 2005-2007 онд Үндсэн хуулийн трибунал тус намын эсрэг хэд хэдэн шийдвэр гаргаж байсан юм. Перу, Венесуэл, Турк ч үүнийг давтсан.

Хараат бус хяналтын байгууллагуудыг гартаа оруулсан эрх мэдэлд шунагч цаашлаад нөлөө бүхий эсэргүүцэгчидтэйгээ ажилладаг. Сөрөг хүчний улс төрчид, тэднийг санхүүжүүлэгч бизнесийнхэн, хэвлэл мэдээлэл, олон нийтэд нэр хүндтэй шашин, урлагийн зүтгэлтнүүд энд багтана. Албан тушаал амлаж урвуулах, худалдан авах нь түгээмэл боловч хүчхэрэглэх тохиолдол бас цөөнгүй. Малайзын ерөнхий сайд Мохамед Махатир “өөрийн” цагдаа, шүүхээр зэвсэглэн улс төрийн өрсөлдөгч Анвар Ибрахимийг бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангасан хэрэгт буруутгаж, 9 жил хорих шийтгэл оногдуулж байв. Венесуэлийн сөрөг хүчний удирдагч Леонардо Лопез хүчирхийлэл өдөөсөн хэргээр шийтгэгдэж байв. 2011 онд Эквадорын ерөнхийлөгч Рафеал Корреа “El Universo” сонинг дарангуйлагч гэж гүтгэсэн хэмээн буруутгаж, 40 сая долларын торгуульд унагав. Туркт Эрдоган “Dogan Yayin” мэдээллийн конламератыг татварын хэргээр дампууруулж, Орост Путин NTV, ORT-ын амыг барьжээ. Сөрөг хүчнийг санхүүжүүлэхгүй байх тухай Путиний сануулгыг хүлээж аваагүй, “том толгой” Ходоровскийд юу тохиолдсоныг та санах байлгүй.

Дарангуй улс төрчийн дараагийн бай нь тоглоомын дүрмийг өөрчлөх гэнэ. Сонгуулийн хуулиуд, Үндсэн хууль овоо хараанд орно гэсэн үг. Малайзын парламентийн 2004 оны сонгууль,

Унгарын парламентийн 2014 оны сонгуулиуд эрх баригч намууд давуу байдлаа ашиглан, хуулийг өөрт ашигтайгаар өөрчилж эрх мэдлээ зузаатгасны жишээ. Хяналтын байгууллагуудыг өөрийн хүмүүсээр бүрдүүлэх, сөрөг хүчин, шүүмжлэгчдийг ил, далд хумих болон ердийн хуулиудыг өөрчлөх зэргийг олон нийт тэр бүр анхаардаггүй. Харин Үндсэн хуульд гар дүрэхэд том шалтаг хэрэгтэй. Эдийн засгийн хямрал, байгалийн гамшиг, террорист халдлага, авлига зэрэг нийгмийн асуудал, бэрхшээлүүд энэ хэрэгт олз болно. 1972 оны 7-р сард Маниллад болсон бөмбөгдөлтүүдийг 1973 онд 2 дахь бүрэн эрхийн хугацаа нь дуусах байсан Фердинанд Маркос олзолж онц байдал зарласан, Үндсэн хуулиа өөрчилж эрх мэдлээ дахин 14 жил дархлаж байв.

2015 оны 6-р сард болсон Туркын парламентийн сонгуульд Ерөнхийлөгч Эрдоганы Шударга ёс, Хөгжлийн нам (АКР) ялагдсан боловч ISIS-ын террорист халдлагууд, үүнээс улбаатай үүссэн нийгмийн айдсыг далимдуулан ээлжит бус сонгууль зарлаж, эхний сонгуулиас хойш тавхан сарын дараа АКР парламентийн олонх болов. 2016 онд болсон цэргийн эргэлт хийх оролдлого Эрдоганд онц байдал зарлах боломж олгов. Энэ үеэр мэдээллийн хэд хэдэн агентлагууд хаагдаж, 50 000 орчим хүн, түүний дотор хэдэн зуун шүүгч, прокурор, Үндсэн хуулийн шүүхийн 2 шүүгч, 144 сэтгүүлч баривчлагдсан. Хамгийн хорлонтой нь 2017 оны 4-р сард Үндсэн хуулиндаа өөрчлөлт хийж, ерөнхийлөгчид тавих хяналтуудыг бүрмөсөн үгүй хийв.

Магтаад байгаа Америкийн маань улс төрчид, судлаачид, олон нийт ерөнхийлөгчийнхөө үйлдлийг түгшин ажиглаж байна. Дарангуй удирдагчийн дөрвөн шинжийг Трамп ерөнхийлөгч

харуулж буйг улс төр судлаачид тэмдэглэх ажээ. Ардчилсан төрийн дүрэм журмыг сахих эрмэлзэл сул, өрсөлдөгчийнхөө хууль ёсны байдлыг хүлээн зөвшөөрдөггүй, асуудлыг хүчээр шийдэхийг дэмжих хандлагатай, сөрөг хүчин, шүүмжлэгчдийнхээ дуу хоолойг боомилох сонирхолтой гэсэн шинжүүдийг тэд нэрлэж байна. Ийм ерөнхийлөгч сонгогдоход хүргэсэн тогтолцооныхоо цоорхойг тэд дүгнэн ярилцаж байна. Эрх мэдлийг хязгаарлах соёл, өрсөлдөгчөө хүлээн зөвшөөрөх (mutual tolerance) болон тогтолцоог ганхуулахаас зайлсхийх (institutional forbearance) улс төрийн бичигдээгүй дүрмүүд⁷ төдийгүй ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчийг тодруулахад хамгийн чухал үүрэгтэй намуудын филтер нь хаана доголдсоныг тэд яг одоо шүүн тунгааж байна. АНУ-ын төрийн тогтолцооны бодит байдлыг судлах, ойлгоход үүнээс тохиромжтой цаг үгүй мэт.

АНУ-ын тогтолцоо эрх мэдлийг хязгаарлах төгс жор биш. Колончлолын дараах Латин Америкийн улсуудын ихэнх нь АНУ-ын Үндсэн хуулийг хуулсан. Тэд Америк маягийн ерөнхийлөгч, хоёр танхимтай парламент, шүүх, зарим нь бүр сонгогчдын коллеги, холбооны тогтолцоог нь хүртэл авсан. Гэвч тэдний ихэнх нь иргэний дайн, дарангуй засгийн горьг амссан. Заалтуудынхаа 2/3-ыг АНУ-ын Үндсэн хуулиас шууд хуулсан Аргентиний Үндсэн хууль (1853) 1930, 1943 оны цэргийн эргэлтүүд, Пероны түрэмгий, хяналтгүй засгаас сэргийлж чадаагүй. Америкийн колони байх үедээ боловсруулж, АНУ-ын Сенатаар батлагдсан Филиппиний Үндсэн хууль (1935) цагтаа “чөлөөт ардчилсан засгийн сурах бичиг” гэгдэж байлаа. Гэтэл төрийн эрх мэдлийг хуваарилж, хүний эрхийг тунхаглаж, ерөнхийлөгч хоёр

бүрэн эрхийн хугацаандажиллахыг баталгаажуулсан энэ Үндсэн хууль ерөнхийлөгч Маркосыг төрийн эрхэнд 21 жил суухаас сэргийлж чадаагүй юм. Маркосын Филиппин ямар байсныг нэг гүүглэдчихгүй юу даа.

**НЭГ ХҮНД ЭРХ МЭДЛИЙГ
ТӨВЛӨРҮҮЛЭХЭД БИДНИЙ
ГЕОПОЛИТИКИЙН НӨХЦӨЛ ТУН
ЭМЗЭГ. ТӨВИЙГ САХИСАН,
ЭВСЭЛД ҮЛ НЭГДЭХ ГАДААД
БОДЛОГОО ТУУШТАЙ САХИЖ,
ЦӨМИЙН ЗЭВСЭГГҮЙ БҮСИЙН
СТАТУСАА БЭХЖҮҮЛЬЕ.**

Дэлхийн улс төрийн барометр төвлөрсөн эрх мэдэл хадуурах эрсдэл их байгааг харуулж байна. Тэр тусам нь бид парламентийн засаглалаа бэхжүүлэх ёстой, алдаагаа засахыг хичээж боловсруулсан Үндсэн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтүүдээ батлах ёстой. 1990 онд эхэлсэн эрх зүйн шинэтгэл маань арай гэж цэгцэрч байна. Засаглалын шинэ хэлбэр хөөж, хэдэн зуун хууль, журмыг дахиж бичих цаг, мөнгө бидэнд байхгүй. Шийдэх ёстой жинхэнэ асуудлууд, хийх ёстой ажлууддаа л төвлөрье. Ажилгүй залуучууд, үнэн логикгүй цалин хөлс, орлогын тэгш бус байдал, бизнесийн орчин, стратегийн үйлдвэр, дэд бүтцүүд, орчны бохирдол, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, ирээдүй үеийнхээ боловсролд анхааръя. Нэг хүнд эрх мэдлийг төвлөрүүлэхэд бидний геополитикийн нөхцөл тун эмзэг. Төвийг сахисан, эвсэлд үл нэгдэх гадаад бодлогоо тууштай сахиж, цөмийн зэвсэггүй бүсийн статусаа бэхжүүлье.

Ерөнхийлөгчийн засаглалыг тууштай эсэргүүцэж энэ нийтлэлийг бичихдээ уншигч таныг түгшээх зорилго агуулаагүй гэдгээ зориуд сануулъя. Тэгэх аваас нийгэмд

ТАНД ЭРХ МЭДЭЛ БАЙНА!
ТАНД ЭРХ МЭДЭЛ БАЙГАА
УЧРААС, ТАНЫ ҮЗЭН ЯДАЛТ,
ТАНЫ ҮГС ХЭРЭГТЭЙ УЧРААС
ТАЛЦСАН УЛС ТӨРЧИД АРГАА
БАРАХДАА ТАНД ХАНДАЖ
БАЙНА. ЭРХ МЭДЭЛ НЭГ ХҮНД
ТӨВЛӨРЧИХВӨЛ ХАРИН ТА
ХЭРЭГГҮЙ БОЛНО. “ИХ ХҮССЭН
ХҮНД ТӨРИЙН ЖОЛОО БҮҮ
АТГУУЛ” ГЭЭД БАЙЛУУ?

айдас, бухимдал төрүүлж, үүссэн сэтгэл хөдлөлөөр далимдуулан, эрх ашгаа урагшлуулдаг шалихгүй улс төрчөөс ялгаагүй болно. Дарангуйллын давалгаа бодитой хэдий боловч дэлхийн улс орнуудын 2/3 нь ардчилсан дэглэмтэй хэвээрээ байгаа. 2018 онд Малайз, Армен, Этопи, Ангол, Эквадор улсууд засгаа нээлттэй, ардчилсан болгох шийдвэртэй алхмууд хийснийг Freedom House онцлож байна⁸. Нийгмийн шударга бус байдлыг илтгэсэн, олон нийтийг цочроосон мэдээ, баримт задрах тусам хийрхэж савлахгүйгээр, үйл явцыг саруул

ухаанаар шүүн тунгаахыг танаас хүсье. Жаран тэрбумыг сонсоход, сэжигтнүүдийг эрүүдэн шүүхэд, мөнгөтэй оймс харахад ой гутах байсан. Гэвч эдгээр баримтуудыг задлахад хүргэсэн ямар эрх ашиг, улс төр байгааг бид мэдэхгүй. Энд нэг л зүйл ойлгомжтой. ТАНД ЭРХ МЭДЭЛ БАЙНА! Танд эрх мэдэл байгаа учраас, таны үзэн ядалт, таны үгс хэрэгтэй учраас талцсан улс төрчид аргаа барахдаа танд хандаж байна. Эрх мэдэл нэг хүнд төвлөрчихвөл харин та хэрэггүй болно. “Их хүссэн хүнд төрийн жолоо бүү атгуул” гээд байлуу?

2019 оны 10-р сар

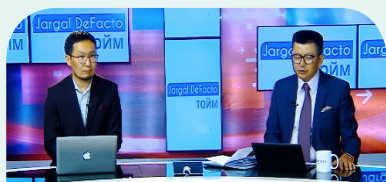
- ¹ Өгүүлэл интернетэд нээлттэй буй. Anna Lührmann and Staffan I. Lindberg 'A third wave of autocratization is here: What is new about it?' (2019) 26 Democratization 7, 1095-1113
<<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2019.1582029>>.
- ² Francis Fukuyama, 'The End of History and the Last Man' (1992, Free Press). Фукуяма профессор хүйтэн дайн төгсөж, улс төрийн чөлөөт ардчилсан дэглэм дэлхийн жишиг боллоо хэмээн дүгнэсэн нь их алдаршсан.
- ³ Andrea Cassani and Luca Tomini, 'Post-Cold War autocratization: Trends and patterns of regime change opposite to democratization' (2019) 49 Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica 121-138.
- ⁴ Stephen G.F. Hall and Thomas Ambrosio, 'Authoritarian Learning: A conceptual overview' (2017) 33 East European Politics 2, 143-161.
- ⁵ Steven Levitsky and Daniel Ziblatt, 'How Democracies Die: What History Reveals About Our Future' (2018, Crown Publishing). 2018 онд хэвлэгдсэн даруйдаа энэ ном нонфикшн жанрын номонд олгодог АНУ-ын ихэнх шагналыг түүсэн.
- ⁶ Нийтлэлд дурдагдсан баримтуудын ихэнхийг Левицки, Зиблатт нарын дээрх номноос дэлгэрүүлж уншиж болно.
- ⁷ Нийтлэлийн эхний хэсэгт өгүүлсэн нийгмийн суурь соёлоос гадна АНУ-ын улс төрийн хоёр бичигдээгүй дүрмийг ардчилсан засгийн баталгаа гэж үздэг. Mutual toleration буюу өрсөлдөгчөө хүлээн зөвшөөрөх гэдэг нь хуулийн дагуу өрсөлдөж байгаа тохиолдолд улс төрийн өрсөлдөгчийнхөө оршин байх, өрсөлдөх, засаглах эрхийг хүлээн зөвшөөрнө гэсэн агуулгатай. Institutional forbearance гэдэг нь хэдийгээр хуулиар эрх мэдэл олгогдсон боловч ардчилсан тогтолцоог сулруулах үйлдэл хийхээс зайлсхийх ёстой гэсэн агуулгатай.
- ⁸ Freedom in the World 2019 тайланг эндээс үзнэ үү <<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019>>. ардчилсан тогтолцоог сулруулах үйлдэл хийхээс зайлсхийх ёстой гэсэн агуулгатай.



The Defacto Gazette

НЭГ УЛИРЛЫН ҮНЭ
30.000₮

МОНГОЛ ШУУДАН
7007-8916



ДеФакто ТОЙМ

Ням гараг бүр VTV телевизээр 21 цагт гардаг Дефакто тоймын эмхэтгэл:
2019.09.29-ний дугаар

Долоо хоног бүрийн тойм, <http://jargaldefacto.com/category/12>

АЛДАГДАЛГҮЙ ТӨСӨВ БАТЛАХ ЮУ БОЛОВ?

Өнгөрсөн Пүрэв гарагт Сангийн сайд Ч.Хүрэлбаатар Монгол улсын 2020 оны төсвийн төслийг өргөн барилаа.



САНГИЙН ЯАМ

ДОТООД БА ГАДААД ЭРСДЭЛҮҮД



3



САНГИЙН ЯАМ

МОНГОЛ УЛСЫН 2020 ОНЫ ТӨСВИЙН БОДЛОГО

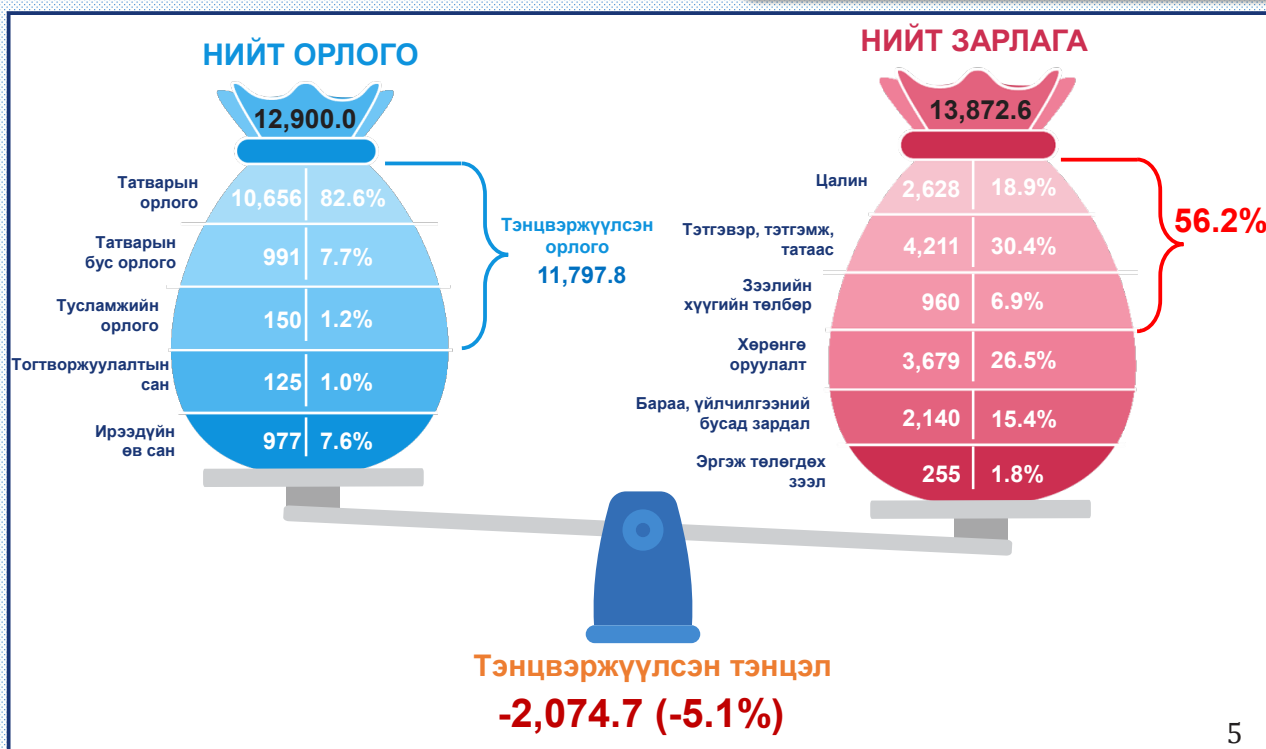


4



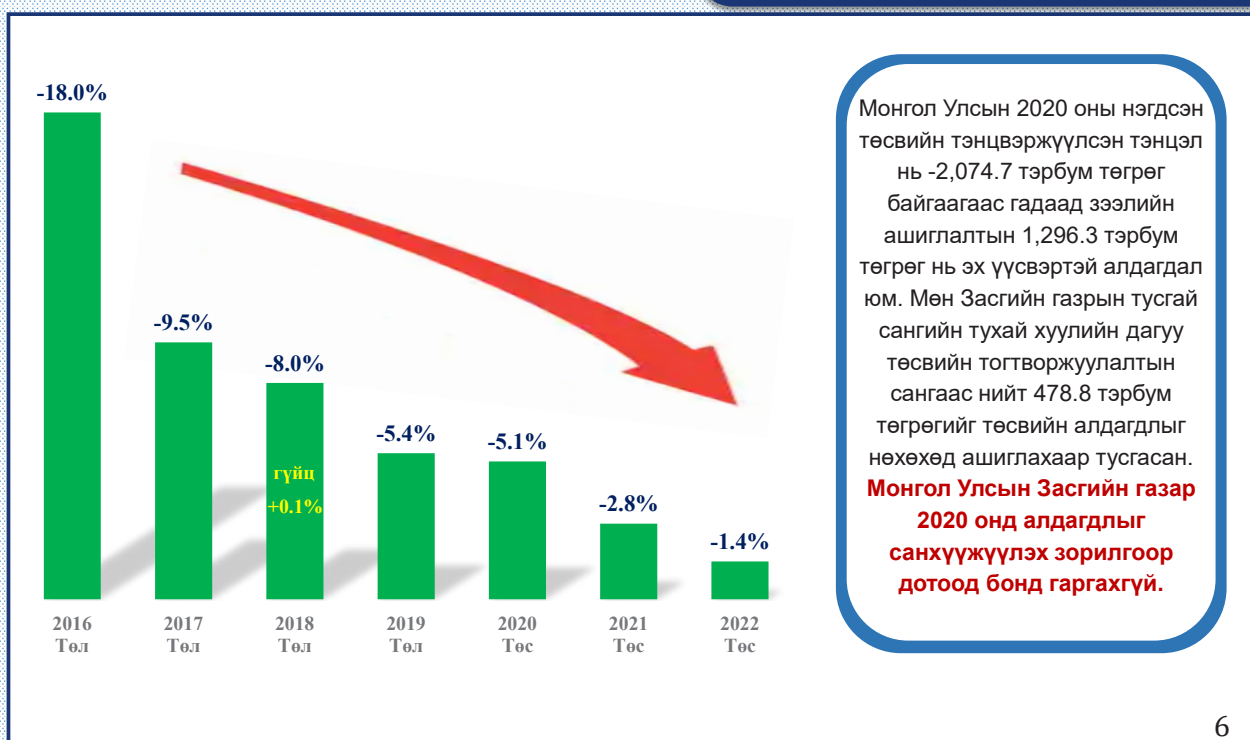
САНГИЙН ЯАМ

НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД – 2020 ОН
/тэрбум төгрөг/



САНГИЙН ЯАМ

НЭГДСЭН ТӨСВИЙН АЛДАГДАЛ–2016-2022 ОН



Гадаадын зээл, тусламжаар жилийнхээ төсвийн орлогыг хийдэг цөөхөн орны нэг нь Монгол.



САНГИЙН ЯАМ

Гадаад, зээл тусламжийн төсвийн
төсөөлөл /тэрбум төгрөг/



САНГИЙН ЯАМ

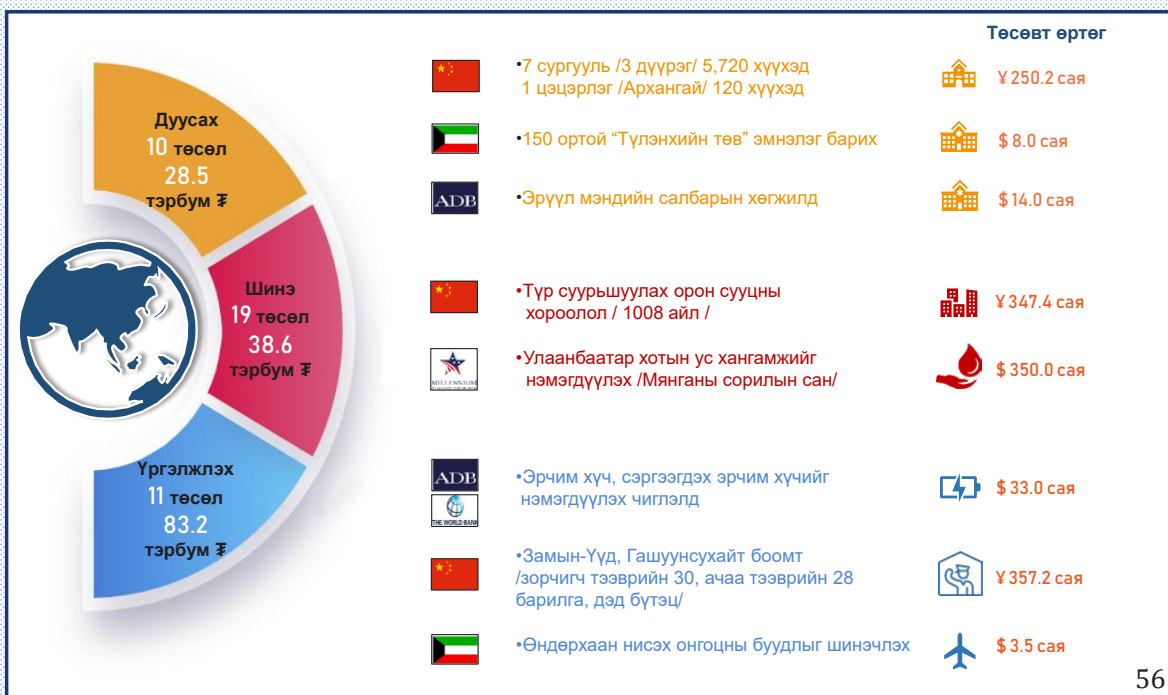
Гадаад зээлийн төсвийн төсөөлөл





САНГИЙН ЯАМ

Гадаад тусламжийн төсвийн төсөөлөл



Улсын төсөв алдагдалгүй байна гэж хэцүү л дээ, монголд. 2020 он бол сонгуулийн жил. Сонгуулийн өмнө УИХ-ын гишүүн, сайд нар өөрсдийн сонгогдсон тойрогтоо илүү их хөрөнгө оруулалт хийхээр уралддаг нь нууц биш. Үеийн үед 4 жилийнхээ хамгийн их хөрөнгө оруулалтыг сүүлийн жилдээ хийчихдэг. Тэр тусмаа сүүлийн жилийнхээ эхний 6 сардаа хийдэг. Энэ синдром 2020 оны сонгуулийн жил ч хэвээрээ байгаа нь харагдаж байна. Төсвийн хөрөнгө оруулалт түүхэндээ анх удаа 2 их наяд төгрөгт хүрлээ гэж Сангийн сайд онцолсон.



САНГИЙН ЯАМ

2020 ОН - СОНГУУЛИЙН ЗАРДАЛ /тэрбум төгрөг/





САНГИЙН ЯАМ

БАРИМТЛАХ БОДЛОГО**01****ЭХЛҮҮЛСЭН ТӨСЛҮҮДИЙГ БҮРЭН ДУУСГАНА.**

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 2018-2019 онд эхлүүлсэн төслүүдийг бүрэн дуусгах, олон жил үргэлжилсэн царцагдсан төслүүдийг ашиглалтанд оруулах, 2018 оны Төсвийн тухай хуульд батлагдсан боловч санхүүжилтаа бүрэн авч чадаагүй төслүүдийн хураагдсан санхүүжилтийг төсвийн төсөлд тусгана.

02**ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТИЙГ ДЭМЖИХ, НИЙГМИЙН ХЭРЭГЦЭЭ ШААРДЛАГАД НИЙЦСЭН ТӨСЛҮҮДИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛНЭ.**

Соёл, урлагийн салбарын ач холбогдол бүхий төслүүдийг хэрэгжүүлэх, гаалийн шинэчлэлийг үргэлжүүлэх, орон нутгийн иргэдийн амьдрах таатай орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн “Сумын төвийн шинэчлэл” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлэх, боловсрол, эрүүл мэндийн хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

03**ЦАХИМ, ИЛ ТОД, ҮР АШИГТАЙ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН БОДЛОГО ХЭРЭГЖИНЭ.**

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төслүүдийг анх удаа олон улсын жишгийн дагуу аргачлал болон цахим системд суурилан хэрэгжүүлж, цахим, ил тод, олон нийтийн оролцоотой болно.

36



САНГИЙН ЯАМ

2020 ОНЫ УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалт 2018-2020 он

	 2018 он	 2019 он	 2020 Төсөл
Шинэ	533.5	1,063.1	614.1
Шилжих	149.9	490.3	1,044.6
Концесс	82.9	144.7	323.6
НИЙТ	766.2	1,698.1	1,982.3

37



САЙЖРУУЛСАН ТҮЛШ БА АГААРЫН БОХИРДОЛ

Төруламл оролцоод их мөнгө гаргах тусам, түүнээс нь хулгайлах хэмжээ нэмэгддэг л дээ. Агаарын бохирдлыг шийдэх ганц арга нь орон сууцжуулах. Харин Засгийн газар 2018 оны 2-р сард түүхий нүүрсний хэрэглээг хориглож сайжруулсан шахмал түлш хэрэглэснээр агаарын бохирдол багасна гэж үзээд шийдвэр гаргаж байсан. Улмаар түүхий нүүрсийг ахуйн хэрэглээний зориулалтаар нийслэл хот руу оруулахыг хориглосон. Засгийн газрын шийдвэр 2019 оны 5-р сарын 15-ны өдрөөс хэрэгжиж эхэлсэн. Тэгвэл жил хагасын өмнө Засгийн газар түүхий нүүрсний хэрэглээг хорих шийдвэр гаргаснаас хойш гэр хороололд амьдардаг өрхийн тоо буурсан уу гэсэн асуулыг бид асуух ёстой. 200 гаруй мянган өрх гэр хороололд амьдарч байгаа шүү дээ. Энэ сайжруулсан түлш өнгөрсөн жилийн нүүрснээс хямдхан байж л энэ төсөл биелэгдэнэ. Монгол улсын хүн амын ядуурлын түвшин 29 хувь.



*Дефакто тоймын гол агуулгыг хураангуйлан бэлтгэв
Тоймын бүрэн эхийг jargaldefacto.com вебсайтаас үзэх
боломжтой.*

Та “Дефакто Газет” цахим сонинг тогтмол хүлээн авахыг хүсвэл
www.jargaldefacto.com болон www.defacto.mn вебсайтад өөрийн имейлээ бүртгүүлнэ

РЕДАКЦЫН ЗӨВЛӨЛ

Ерөнхий эрхлэгч:
Дамбадаржаагийн Жаргалсайхан

Ерөнхий Редактор:
Ганбаатарын Жавзмаа

ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН БАГ

Отгонсүрэнгийн Билгүүн
Адъяагийн Тунгалаг

ХОЛБОО БАРИХ

✉ editor1@jargaldefacto.com

☎ +976 94109342

🌐 www.defacto.mn
www.jargaldefacto.com